

Zdravstveni efekti izloženosti azbestu u radnoj i životnoj sredini

Prof. dr Petar Bulat

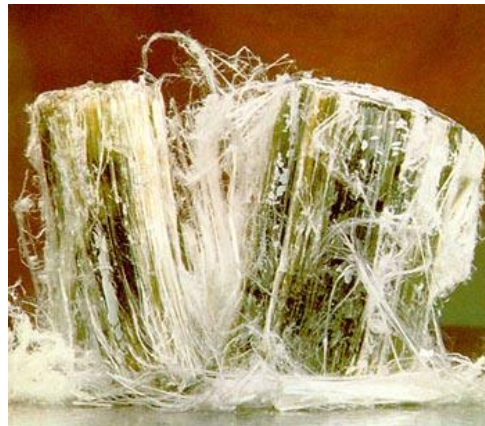
Medicinski fakultet u Beogradu

Sadržaj

- Azbest
- Izvori izloženosti
- Zdravstveni efekti izloženosti azbestu
- Prevenirija štetnih efekata

Azbest

- Azbest je prirodni silikatni mineral kristalne i vlaknaste strukture.
- Javlja se u dva oblika
  - Serpentiniski (vlakna zmijolik oblik)
    - Hrizotil (beli azbest-90% komercijalne upotrebe)
  - Amfibolni (igličasta vlakna)
    - Krocidolit (plavi azbest)
    - Amozit (braon azbest)
    - Tremolit
    - Aktinolit
    - Antofilit

Azbest

- Izuzetno povoljna svojstva:
  - Loša provodioc toplote (dobar termički izolator)
  - Otpornost na plamen
  - Zvučni izolator
  - Otpornost na mehaničke uticaje
  - Otpornost na delovanje hemijskih materija
  - Niska cena
  - Dostupnost

Izvori izloženosti

- Izuzetna fizička svojstva dovela su do široke upotrebe azbesta u:
  - Proizvodnji pregradnih zidova
  - Gipsa
  - Filtera u proizvodnji hlora
  - Vinilnih podnih ploča (vinaz ploča)
  - Krovnih obloga (salonit ploče)
  - Azbesnih vodovodnih cevi
  - Plafonskih ploča
  - Zaštiti od požara

Izvori izloženosti

- Industrijskih zaptivaka
- “Pakovanju” vrelih delova
- Obloga kočnica i kvačila
- Vrata za zaštitu od požara
- Azbestnih odela
- Toplotnu izolaciju cevi
- Filtera za uklanjanje sitnih čestica iz hemikalija
- Fleksibilnih spojnicu u vodovima klimatizacije
- Dodatak tečnostima za hlađenje pri obradi metala
- **Uklanjanje azbesta**

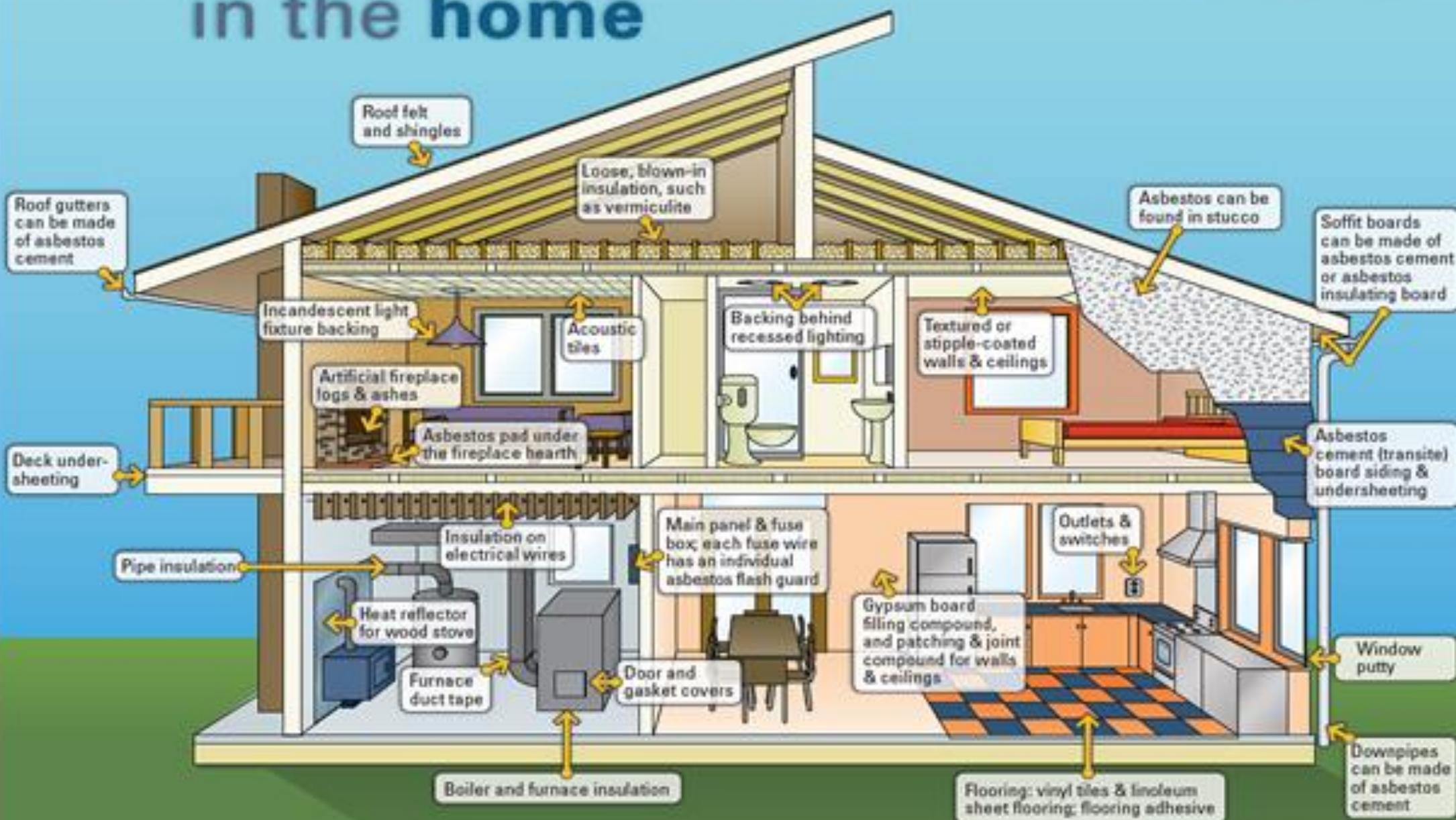
Izvori izloženosti-Srbija

- Rudnik Stragari
- Rudnik Korlaće
- Jugoazbest (Kobest) (proizvodio azbestne proizvode od 1935)
- Fiaz
- Vodosnabdevanje (30-70% svih magistralnih vodova je od azbestnih cevi).
- ...

Potential sources of asbestos in the home

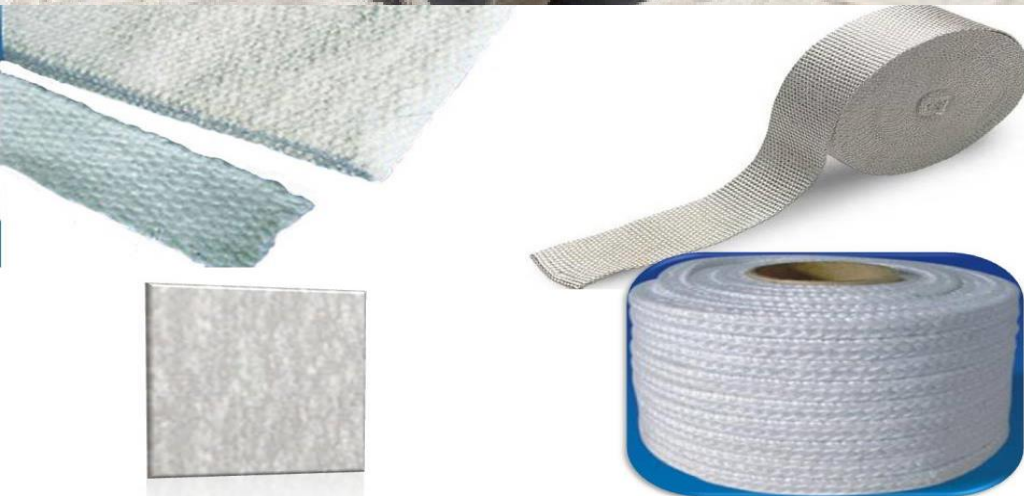
WORK SAFE BC

WORKING TO MAKE A DIFFERENCE

Please note: This floor plan depicts a typical older home. Asbestos use has declined significantly; homes built before 1990 are more likely to contain asbestos products.

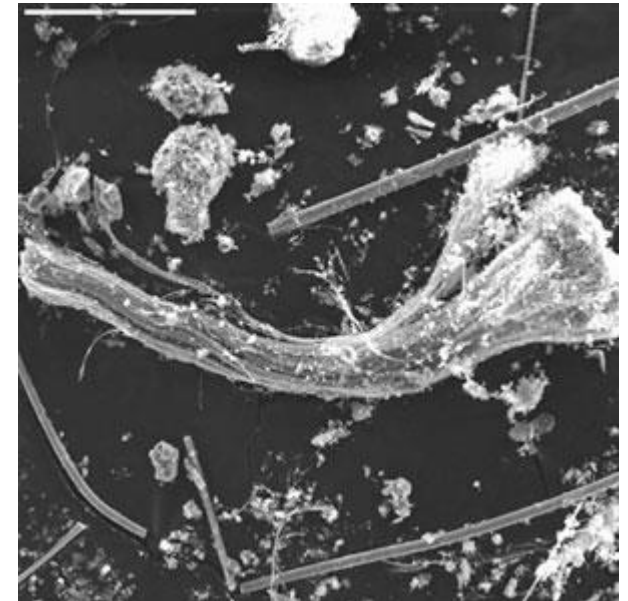
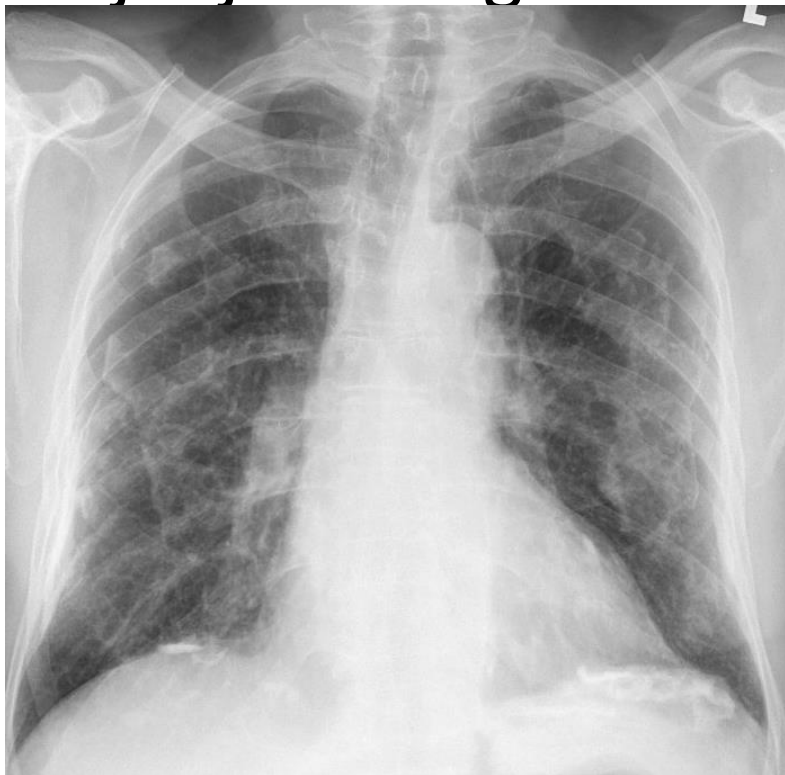
Zdravstveni efekti izloženosti azbestu

- Još od 1906 godine poznato je da dovodi do oboljenja pluća i veće pojave maligniteta kod stanovništva u okolini rudnika azbesta.
- Azbestoza pluća otkrivena 1924.
- Veza malignog oboljenja plućne maramice i izloženosti azbestu utvrđena 1940.
- Krajem devedesetih u razvijenim zemljama započeo je proces zabrane upotrebe azbesta kao i njegovo uklanjanje iz zgrada i postrojenja.

Azbestoza

- Oboljenje pluća koje se karakteriše umnožavanjem ožiljnog (vezivnog) tkiva i sledstvenim razaranjem tkiva pluća kao i smanjenom rastegljivošću pluća što rezultuje smanjenjem mogućnosti za unos kiseonika u organizam.

Azbestoza

- Potrebno je oko 20 godina izloženosti azbestu da bi došlo do pojave azbestoze.
- Bolest sporo napreduje pa do pojave simptoma dolazi relativno kasno.
- Nažalost, za azbestozu nema leka a prekid izloženosti azbestu ne zaustavlja napredak oboljenja.

Azbest i rak

- Iako se još uvek diskutuje koja vrsta azbesta je najkancerogenija, jedno je sigurno. **Sve vrste azbesta su kancerogene!**
- Azbest dovodi do:
  - Raka pluća
  - Mezotelioma
  - Raka jajnika
  - Raka grla
- Još uvek se debatuje o vezi raka debelog creva i izloženosti azbestu.

Azbest i rak

- Pojava malignih oboljenja pluća (raka pluća i raka plućne maramice) je jasno povezana sa dužinom i intenzitetom izloženosti azbestu.
- Ne postoji “prag” doza, “sigurna” doza, za koju se može očekivati da neće dovesti do pojave malignih oboljenja pluća.

Rak pluća

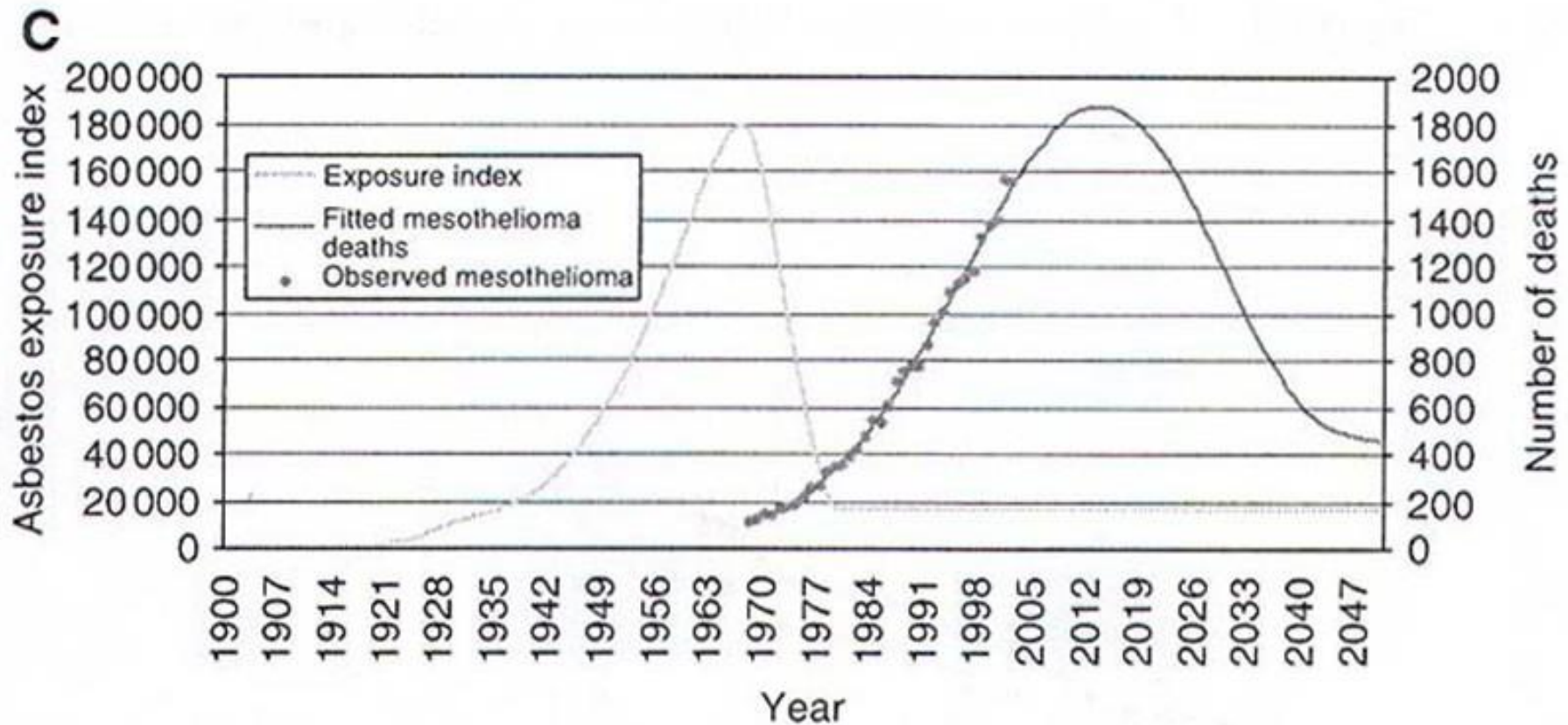
- Azbest dovodi i do pojave malignog oboljenja plućnog tkiva.
- Važno je napomenuti da istovremena izloženost duvanskom dimu i prašini azbesta drastično uvećava verovatnoću pojave raka pluća.
- Petogodišnji prekid pušenja smanjuje verovatnoću pojave raka pluća za 50% kod radnika izloženih azbestu.

Mezoteliom

- Maligno oboljenje plućne ili trbušne maramice.
- Za razvoj mezotelioma potrebno je dosta vremena. Smatra se da se mezoteliom javlja 25-40 godina posle početka izloženosti azbestu.

Izloženost azbestu i smrtnost od mezotelioma

Adapted from Hodgson et al, 2005

International Agency for Research on Cancer
Centre International de Recherche sur le Cancer

Azbest i rak

- 85-90% svih mezotelioma kod muškaraca je prouzrokovano profesionalnom izloženošću azbestu.
  - ≈20% svih maligniteta pluća su prouzrokovani profesionalnom izloženošću kancerogenim materijama.
  - ≈50% svih profesionalnih maligniteta pluća su prouzrokovani azbestom.
-
- ≈10% svih maligniteta pluća su prouzrokovani azbestom.

Srbija

- Godišnje oko 4800 slučajeva raka pluća.
- Ako se prihvati da je 10% prouzrokovano azbestom to znači da se u Srbiji godišnje javi oko 480 slučajeva maligniteta pluća prouzrokovanih azbestom.

Srbija

- Kao potpisnik Parnske deklaracije Srbija se obavezala da će do 2015 godine doneti program eliminacije bolesti izazvanih azbestom u saradnji sa WHO i ILO.

Prevenција

- Zamena azbesta drugim materijalima!
- Zabrana dalje upotrebe azbesta!
- Popis objekata i postrojenja koja imaju azbest.
- Stroge procedure za uklanjanje azbesta!
- Registar lica koja su bila izložena azbestu.
- Preventivni pregledi zaposlenih koji su bili izloženi azbestu.

Prevenција-Srbija

- Pravilnik o ograničenjima i zabranama proizvodnje, stavljanja u promet i korišćenja hemikalija koje predstavljaju neprihvatljiv rizik po zdravlje ljudi i životnu sredinu ("Sl. glasnik RS", br. 89/2010, 71/2011, 90/2011 i 56/2012).
  - Zabranjena je proizvodnja, stavljanje u promet i korišćenje azbestnih vlakana kao i proizvoda kojima su ova vlakna namerno dodata.
  - Dozvoljeno je korišćenje proizvoda koji sadrže azbestna vlakna iz tačke koji su instalirani i/ili su u upotrebi pre 1. jula 2011. godine, dok ne postanu otpad ili dok im ne istekne servisni period.
  - Proizvodnja, stavljanje u promet i korišćenje azbestnih vlakana i proizvoda koji ih sadrže dozvoljeni su isključivo, u uslovima u kojima je obezbeđen visok nivo zaštite zdravlja ljudi.
  - Proizvodi koji sadrže ova vlakna, prilikom stavljanja u promet ili korišćenja, moraju da imaju i dodatno obaveštenje da sadrže azbestna vlakna

Prevenција-Srbija

- Pravilnik o preventivnim merama za bezbedan i zdrav rad pri izlaganju azbestu (Sl. glasnik RS 106/2009 i 006/2010)
  - Propisuju se minimalni zahtevi koje je poslodavac dužan da ispuni u obezbeđivanju primene preventivnih mera sa ciljem otklanjanja ili svodjenja na najmanju moguću meru rizika od nastanka povreda ili oštećenja zdravlja zaposlenih koji nastaju ili mogu da nastanu pri izlaganju azbestu.
  - Ovaj pravilnik se primenjuje na radnim mestima na kojima se obavljaju poslovi pri kojima zaposleni jesu ili mogu biti izloženi prašini koja potiče od azbesta ili materijala koji sadrži azbest.

Zaključak

- Srbija je u poslednje četiri godine napravila ogroman napredak u legislativi koja reguliše rad zaposlenih koji su izloženi azbestu.
- Neophodno je preduzeti mere kojim će se omogućiti implementacija zakona i realizovati preuzete međunarodne obaveze:
  - Napraviti nacionalni profil izloženosti azbestu
  - Napraviti nacionalni program eliminacije bolesti izazvanih azbestom